

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Fiscaal Recht en Economie

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Fiscaal Recht en Economie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van en in overleg met de HAN is samengesteld. Het panel is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO. Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2013 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 27 en 28 mei 2013.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer drs. G.A. Bladder (voorzitter, domeindeskundige)

De heer prof.mr. G.T.K. Meussen (domeindeskundige)

De heer mr. A.P. Sietzema (domeindeskundige)

De heer J. Schol (studentlid)

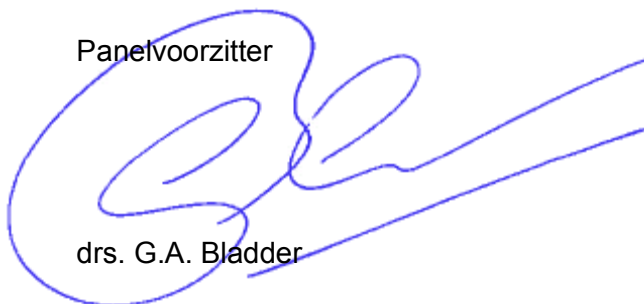
Mevrouw drs. P. Göbel, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2013*. Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 1 juli 2013

Panelvoorzitter

drs. G.A. Bladder

Panelsecretaris

mw. drs. P. Göbel

Samenvatting

De opleiding Fiscaal Recht en Economie (FRE) van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) start met een domeinbrede propedeuse die gezamenlijk met de opleidingen Accountancy, Bedrijfseconomie, Fiscaal Recht en Economie, en Financial Service Management zowel in Arnhem als in Nijmegen wordt aangeboden. Vanaf het tweede wordt de opleiding FRE uitsluitend in Arnhem aangeboden. Het panel komt voor de opleiding FRE tot het eindoordeel **voldoende**.

Beoogde eindkwalificaties

De hbo-fiscalist voert zijn werk uit in de private en publieke sector: de belastingaangifte- en adviespraktijk van belastingadvies- en accountantskantoren, de financiële adviseringsafdeling van banken en verzekeringsinstellingen. Het panel stelt vast dat de opleiding FRE het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel heeft overgenomen. De landelijke BBA-standaarden en de beroepsspecifieke competenties zijn helder zichtbaar gemaakt in de beschrijvingen van de onderwijseenheden. Via het voorzitterschap van het LOFRE is de opleiding nauw betrokken bij de totstandkoming en actualisatie van de profielen.

Ook op het niveau van de eigen opleiding is de opleiding actief met het up to date houden van het curriculum. Zij betreft niet alleen de beroepenveldcommissie bij de ontwikkelingen, maar houdt daarnaast werkveldonderzoeken en consulteert de organisaties waar studenten stages lopen. Dit alles leidt tot regelmatige bijstellingen van het curriculum, zoals het invoeren van Legal English, horizontaal toezicht, meer boekhouden en meer communicatieve vaardigheden. Het panel stelt vast dat er sprake is van een sterke betrokkenheid van het beroepenveld bij de opleiding.

Hoewel het panel de focus op internationalisering bij een opleiding die zo gericht is op de Nederlandse wet- en regelgeving niet zwaar zou aanzetten, is het panel gecharmeerd van de samenwerking met de Fachhochschule Niederrhein. Mede gezien de euregionale betekenis, waar bij de belastingadvieskantoren regelmatig vragen over wonen in Nederland en werken in Duitsland of omgekeerd binnenkomen, acht het panel het van belang dat studenten enig zicht op de overeenkomsten en verschillen tussen de rechtssystemen hebben. Anderzijds is het panel wel van mening dat een te sterke nadruk op internationalisering zou moeten worden vermeden, omdat de meeste studenten uiteindelijk toch in de fiscale praktijk van het MKB terecht komen, dat toch primair nationaal georiënteerd is. Het panel komt op standaard 1 tot het oordeel **goed**.

Onderwijsleeromgeving

Het panel constateert dat de opleiding een deugdelijk inhoudelijke programma heeft, gebaseerd op de landelijk afgesproken competenties, dat studenten voorbereidt op de fiscale beroepspraktijk. De opleiding blijft op de hoogte van actuele ontwikkelingen en voert die zo veel mogelijk door in het curriculum.

Een aandachtspunt vormt volgens het panel de Nederlandse taalvaardigheid van studenten. In de beroepspraktijk wordt verwacht dat fiscalisten zich mondeling en schriftelijk correct kunnen uitdrukken en ook het juridische, wat formelere, taalgebruik beheersen.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding samenwerking met andere opleidingen zoekt, in de vorm van een domeinspecifiek eerste jaar en een tweede jaar gezamenlijk met Accountancy. Dit is niet alleen uit efficiëntie-overwegingen aan te bevelen, maar zeker ook inhoudelijk van belang gezien het feit dat fiscalisten en accountants veel samenwerken.

Het panel heeft gezien dat de opleiding een goed systeem heeft om studenten te begeleiden. Wel vraagt het panel zich af of gezien de lage rendementen de begeleiding niet geïntensiveerd moet worden. Het panel is dan ook verheugd dat de opleiding de rol van de studieloopbaanbegeleider inmiddels versterkt heeft. Het panel adviseert de opleiding om in de begeleiding meer nadruk op studievoortgang te leggen.

Tot slot kan het panel vaststellen dat het onderwijs verzorgd wordt door een hecht team van docenten dat over alle gewenste kwaliteiten beschikt. Het panel komt op standaard 2 tot het oordeel **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde resultaten

Het panel is van mening dat de opleiding een deugdelijk systeem van toetsing heeft. Vrijwel alle toetsen worden door een collega van de toetsmaker van te voren bekeken en beoordeeld. De toetscommissie voert een controle achteraf uit. Ook de inhoud van de toetsen is passend bij de opleiding. Het panel is positief over het kwaliteitsbewustzijn ten aanzien van toetsing bij docenten, bijvoorbeeld ten aanzien van het definiëren van het niveau. Hierdoor blijft de opleiding de kwaliteit scherp bewaken.

Het panel is tevreden over het eindniveau van de afgestudeerden. Weliswaar heeft het panel één scriptie aangetroffen waarvan het onderwerp niet direct binnen het fiscale domein viel, maar de overige afstudeerwerken behandelden actuele en zeer actuele onderwerpen. Aan de methodische aanpak in deze afstudeerwerken kon het panel merken dat binnen de opleiding voldoende aandacht voor onderzoeksvaardigheden is, zowel bij de studenten als bij de docenten.

Het panel heeft een evolutie in de beoordelingsformulieren waargenomen en vindt de huidige vorm voldoende inzichtelijk en navolgbaar. Het feit dat de bedrijfscoach en een lid van de beroepenveldcommissie (bij 15 procent) de presentatie van de student bijwonen, is een extra kwaliteitsgarantie. Het panel komt op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	9
2	Beoordeling	11
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	11
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	14
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten	19
3	Eindoordeel over de opleiding	23
4	Aanbevelingen	25
5	Bijlagen	27
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	29
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	33
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	35
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	39
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	41
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	43
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	45

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Fiscaal Recht en Economie
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34140
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240 EC, 210 in de major, 30 in de minor
5. Afstudeerrichting(en)	
6. Variant(en)	Voltijd
7. Locatie(s)	Arnhem
8. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 14 juni 2007 Besluit NVAO: 2 juli 2008
9. Code of conduct	ja

*) Associate Degree, indien van toepassing

Administratieve gegevens van de instelling

10. Naam instelling	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
11. Status instelling	Bekostigd
12. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Uitgevoerd in mei 2013, oordeel nog niet bekend

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Tabel 1 inschrijvingen

Ingeschreven	Studiejaar						
Vorm	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Voltijd	120	130	114	125	141	169	186
Deeltijd	39	35	31	22	8	6	4
Duaal	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	159	165	145	147	149	175	190

Tabel 2 instroom

Ingestroomd	Studiejaar						
Vorm	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Voltijd	29	37	25	33	26	39	53
Deeltijd	8	2	7	2	0	0	0
Duaal	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	37	39	32	35	26	39	53

Tabel 3 rendement propedeuse na 2 jaar in procenten

Rendement	Studiejaar						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vorm							
Voltijd	62,4	57,1	75,0	42,4	75,0	64,6	69,0
Deeltijd	60,0	71,4	100,0		0,0		
Totaal	62,1	60,7	75,8	42,4	72,4	64,6	69,0

Tabel 4 rendement hoofdfase na 4 jaar in procenten

Rendement	Studiejaar						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vorm							
Voltijd	90,6	78,8	61,8	85,0	68,4	68,0	43,5
Deeltijd	58,3	63,6	93,2	50,0	63,6	66,7	90,0
Duaal	100,0		100,0				
Totaal	82,2	72,7	79,7	76,9	66,7	67,9	57,6

Tabel 5 studieduur afgestudeerden

Studiemaanden	Studiejaar						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vorm							
Voltijd	47,3	54,0	51,9	61,2	60,0	52,6	54,4
Deeltijd	24,9	38,2	63,2	32,6	46,3	58,0	58,0
Duaal	22,0						
Totaal	38,6	51,3	56,3	52,0	55,8	53,0	54,6

Tabel 6 studieduur uitvallers

Studiemaanden	Studiejaar						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vorm							
Voltijd	16,4	24,3	18,7	36,1	16,6	23,5	21,8
Deeltijd	20,6	18,0	36,0	46,0	50,3	13,2	13,2
Totaal	17,7	23,5	19,3	36,6	20,5	29,9	26,0

De student-docentratio bedraagt in de propedeuse 28,4 en in de hoofdfase 25,6.

Het aantal contacturen bedraagt gemiddeld in:

Jaar 1 16,6

Jaar 2 19,1

Jaar 3 11,6

Jaar 4 4,9

2 Beoordeling opleiding

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

De opleiding Fiscaal Recht en Economie (FRE) van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) start met een domeinbrede propedeuse die gezamenlijk met de opleidingen Accountancy, Bedrijfseconomie, Fiscaal Recht en Economie en Financial Service Management zowel in Arnhem als in Nijmegen wordt aangeboden. Vanaf het tweede jaar wordt de opleiding FRE uitsluitend in Arnhem aangeboden.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

De FRE-opleiding in Arnhem sluit zich net als de andere FRE-opleidingen aan bij het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel FRE 2012. De focus van de FRE van de HAN ligt op de Euregio. Door het voorzitterschap van de FRE van de HAN van het LOFRE (landelijke overleg opleidingen Fiscaal recht en economie) is de opleiding goed op de hoogte van landelijke ontwikkelingen in de hbo-wereld. Voor de ontwikkelingen binnen het werkveld overlegt FRE regelmatig met de beroepenveldcommissie (drie keer per jaar), en ook met stageverlenende organisaties.

De eindkwalificaties worden op hoofdlijnen aangegeven in de BBA-standaarden en per deelstandaard verduidelijkt in beroepspecifieke competenties. Er zijn tien beroepspecifieke competenties, verdeeld in vier categorieën:

1. een gedegen theoretische basis (BBA1)
 - werkzaamheden voor de aangifte
 - controlewerkzaamheden
 - informeren op fiscaal terrein
 - werkzaamheden voor fiscaal-juridisch en financieel advies
 - vertegenwoordigen op fiscaal terrein
2. een onderzoekend vermogen (BBA2)
 - onderzoeksvaardigheden
3. een professionele houding (BBA3)
 - persoonlijke ontwikkeling
 - sociaal-communicatieve bekwaamheid
4. verantwoord handelen (BBA4)
 - ethisch normbesef
 - besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid.

De opleiding heeft de eindkwalificaties helder verwoord in het opleidingsdocument (*Opleidingsdocument Fiscaal recht en economie, 2012-2013*) en in de beschrijvingen van de onderwijseenheden.

De Dublin descriptoren worden onder meer duidelijk doordat de hbo-fiscalist de vakliteratuur bijhoudt en de ontwikkelingen op het gebied van wetgeving volgt (kennis en inzicht), de fiscale positie van de klant analyseert en hem adviseert (toepassen van kennis en inzicht), een juiste en beargumenteerde keuze maakt op basis van fiscale mogelijkheden (oordeelsvorming), samenwerking zoekt met relevante partners (communiceren) en doelen evalueert en bijstelt op basis van eigen ontwikkelingsresultaten (leervaardigheden). Door de concentrische opbouw vindt er in elk volgend jaar een verdieping van de stof en de training plaats waardoor de student een steeds hoger niveau bereikt. De opleiding heeft dit in een competentiematrix inzichtelijk gemaakt.

Door de ligging in de Euregio Rijn-Waal vindt de opleiding het belangrijk om kennis en vaardigheden op het gebied van Nederlandse en Europese fiscale wet- en regelgeving en jurisprudentie in het curriculum op te nemen. FRE wil hiermee haar studenten voorbereiden op grensoverschrijdende werkzaamheden. In dit verband is zij een samenwerkingsverband/studentuitwisseling met de Fachhochschule Niederrhein in Mönchengladbach en in Düsseldorf aangegaan. Uit de vergelijking van de studieprogramma's blijkt dat er veel overeenkomsten zijn, zowel wat vakinhoud als het trainen van vaardigheden betreft. De opleidingen zijn beide ingericht op basis van de nationale wetgeving. De belastingsoorten en belastingprocessen zijn Europees gezien vergelijkbaar. Daarnaast geldt het internationale en Europese belastingrecht als overkoepelende regelgeving voor het afstemmen van de allocatie van de belastingheffing tussen landen, en Europees gezien, het harmoniseren van belastingen. Dit studiejaar is het eerste samenwerkingsproject van start gegaan (zie standaard 2).

Ten opzichte van universitaire opleidingen richt FRE zich meer op praktijkgericht onderzoek en op stages. Hoewel veelal deels dezelfde literatuur wordt gebruikt als op de universiteit, ligt in de FRE-opleiding de nadruk vooral op de praktische toepassing van fiscale regelgeving. De opleiding legt hierbij de nadruk op kwalitatieve onderzoeksmethoden (zie standaard 2).

FRE is doorlopend bezig met het actualiseren van het curriculum. Zo is twee jaar geleden het onderwerp horizontaal toezicht in het curriculum opgenomen en wordt dat steeds bijgesteld. Ten tweede is door de focus van de HAN op internationalisering en op aanraden van de beroepenveldcommissie legal English in de hoofdfase opgenomen. Gezien de samenwerking met Duitsland had Duits misschien meer voor de hand gelegen, maar in de financiële en fiscale wereld wordt steeds meer Engels als voertaal gebruikt. Ook de Duitse studenten blijken goed met de Engelse taal uit de voeten te kunnen. Verder houdt de opleiding werkveldonderzoeken om de actualiteit van het curriculum te toetsen aan de praktijk. Uit het laatste onderzoek blijkt dat het werkveld meer behoefte heeft aan boekhouden, en schriftelijke en mondelinge communicatieve vaardigheden. De verschuiving van aangiftewerk naar advisering vraagt om meer communicatieve vaardigheden. Het werkveld adviseert om bij iedere onderwijseenheid een gastdocent uit de praktijk te betrekken.

Tot slot blijken fiscalisten en accountants in de beroepspraktijk nauw samen te werken. Daarom gaan de beide opleidingen Accountancy en FRE vanaf het komend studiejaar het tweede jaar gezamenlijk aanbieden.

FRE heeft een actieve beroepenveldcommissie waarin grote belastingadvieskantoren (Ernst&Young, PWC) en middelgrote belastingadvieskantoren (De Jong & Laan, BDO) en ook de Belastingdienst zijn vertegenwoordigd. Uit de notulen en de gesprekken tijdens het bezoek is gebleken dat de beroepenveldcommissie onder andere meedenkt over de eindkwalificaties en actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk met de opleiding bespreekt. Daarnaast vervult deze commissie een rol bij het borgen van de kwaliteit van de afstudeeropdrachten en de verdediging daarvan (zie standaard 3).

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de opleiding FRE het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel heeft overgenomen. De landelijke BBA-standaarden en de beroepsspecifieke competenties zijn helder zichtbaar gemaakt in de beschrijvingen van de onderwijseenheden. Via het voorzitterschap van het LOFRE is de opleiding nauw betrokken bij de totstandkoming en actualisatie van de profielen.

Ook op het niveau van de eigen opleiding is de opleiding actief met het up to date houden van het curriculum. Zij betreft niet alleen de beroepenveldcommissie bij de ontwikkelingen, maar houdt daarnaast werkveldonderzoeken en consulteert de organisaties waar studenten stages lopen. Dit alles leidt tot regelmatige bijstellingen van het curriculum, zoals het invoeren van Legal English, horizontaal toezicht, meer boekhouden en meer communicatieve vaardigheden. Het panel stelt vast dat er sprake is van een sterke betrokkenheid van het beroepenveld bij de opleiding.

Hoewel het panel de focus op internationalisering bij een opleiding die zo gericht is op de Nederlandse wet- en regelgeving niet zwaar zou aanzetten, is het panel gecharmeerd van de samenwerking met de Fachhochschule Niederrhein. Mede gezien de euregionale betekenis, waar bij de belastingadvieskantoren regelmatig vragen over wonen in Nederland en werken in Duitsland of omgekeerd binnenkomen, acht het panel het van belang dat studenten enig zicht op de overeenkomsten en verschillen tussen de rechtssystemen hebben. Anderzijds is het panel wel van mening dat een te sterke nadruk op internationalisering zou moeten worden vermeden, omdat de meeste studenten uiteindelijk toch in de fiscale praktijk van het MKB terechtkomen, dat toch primair nationaal georiënteerd is.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Bevindingen

Inhoud van het programma

Het onderwijsprogramma FRE is opgebouwd uit verschillende onderwijseenheden (OWE's), beroepsgerichte stages, een minor en een afstudeeropdracht waarin de student zijn competenties ontwikkelt. Per onderwijseenheid heeft de opleiding toetscriteria geformuleerd die zijn opgenomen in de beschrijvingen van de onderwijseenheden. De criteria zijn een middel om te bepalen of de studenten voldoen aan de competenties op de drie verschillende niveaus. In de competentiematrix (opgenomen in het *Opleidingsdocument Fiscaal recht en economie, 2012-2013*) is per competentie aangegeven in welke onderwijseenheden deze getraind wordt en in welke onderwijseenheden het eindniveau van deze competentie wordt getoetst.

Het programma heeft zowel een verticale als een horizontale opbouw. In het tweede jaar krijgen studenten bijvoorbeeld eerst de theoretische basis van belastingsoorten aangeboden, waarna de toepassing van de kennis in de onderwijseenheid 'aangiftepraktijk' volgt en vervolgens de uitvoering in de praktijk tijdens de stage plaatsvindt. De verticale opbouw bestaat uit verdieping van kennis en inzicht en kan ook geïllustreerd worden aan de onderzoeksleerlijn en de communicatieve leerlijn.

Het programma heeft een concentrische opbouw. Voor de eindkwalificatie 'een gedegen theoretische basis' (BBA1) betekent dit dat de kernvakken, juridische en economische vakken, op basisniveau, gevorderden niveau en eindniveau in het curriculum zijn opgenomen (zie bijlage 1). Op het basisniveau verwerft de student kennis van de hoofdlijnen van de belastingwetgeving en past deze vanuit de wettekst toe op casuïstiek. Bij de uitvoering wordt de student nog in behoorlijke mate gestuurd. Op het gevorderden niveau vindt verbreding en verdieping van deze kennis en toepassing plaats. De student werkt redelijke complexe opdrachten tamelijk zelfstandig uit. Op het hoogste niveau wordt dieper op de context van de wetgeving (jurisprudentie, besluiten, parlementaire behandeling e.d.) ingegaan en moet de student verbanden tussen de verschillende rechtsgebieden kunnen leggen.

De leerlijnen 'onderzoek' (BBA2), 'communicatieve vaardigheden' (BBA3) en 'ethiek' (BBA4) lopen als rode draden door het curriculum. Ze worden geïntegreerd in de kernvakgebieden aangeboden. Zo is bijvoorbeeld in 2013 gestart met een samenwerkingsproject met de Fachhochschule Niederrhein waarin studenten van beide instituten samen aan een project werken dat door PWC is ontwikkeld. Studenten leren hierdoor verschillen en overeenkomsten tussen beide belastingssystemen (Nederland en Duitsland) te zien, leren internationale en Europese regelgeving toe te passen, en leren samen te werken met Duitse studenten.

Het programma FRE biedt studenten een brede fiscaal-juridische kennis en bedrijfseconomische basiskennis. De student leert aangiften op te stellen en te controleren, kansen en risico's in aangiften te signaleren, en te adviseren over fiscale vragen. De student ontwikkelt het vermogen om het (fiscale) probleem te analyseren, de oplossingsmogelijkheden te onderzoeken (veelal in fiscale databases) en goede afwegingen te maken bij de keuze van de meest gunstige en geschikte oplossing. De student moet in staat zijn de cliënt zowel mondeling als schriftelijk te adviseren, onderbouwd met argumenten.

Studenten krijgen kennis aangereikt in de vorm van boeken, wettenbundels, vakliteratuur, syllabi en fiscale databases. Naast de landelijke belastingrechtreeksen *Cursus Belastingrecht* (studenteneditie), *Wegwijs* (uitgeverij Sdu) en de FED Fiscale studieserie (uitgeverij Kluwer) maakt het onderwijs gebruik van bundels internationaal en Europees belastingrecht en de fiscale databases zoals de Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht (NDFR, uitgeverij Sdu) en de Kluwer Navigator. Het panel onderschrijft de relevantie van deze bronnen voor studenten FRE. Tijdens het bezoek bleek dat studenten, net als de docenten, een vaktechnisch overleg hebben om literatuur en tijdschriften te bespreken. Interessante onderwerpen worden via Scholar voor studenten beschikbaar gesteld.

Voor de toekomstige uitoefening van het beroep dient de student over voldoende onderzoeksvaardigheden en communicatieve, zowel mondelinge als schriftelijke, vaardigheden te beschikken. Deze punten komen zowel uit de overleggen met de beroepenveldcommissie als uit het *Werkveldonderzoek 2012* naar voren. De beroepsproducten die de student moet maken, laten de opbouw van deze vaardigheden zien. Onderzoeksvaardigheden worden in de propedeuse op niveau 1 getoetst in een onderzoeksrapport, op niveau 2 in een onderzoeksrapport juridische vaardigheden en in de beschrijving van de administratieve organisatie voor een tax control framework. Tot slot wordt deze leerlijn afgesloten met de afstudeeropdracht waarin de student laat zien deze vaardigheden op niveau 3 te beheersen. Eenzelfde opbouw is zichtbaar voor de werkzaamheden met betrekking tot de aangifte: in de propedeuse doen studenten een deel van een aangifte vennootschapsbelasting, op het tweede niveau een volledige aangifte vennootschapsbelasting en op het hoogste niveau een complexe aangifte vennootschapsbelasting.

Het panel heeft in de afstudeerwerkstukken gemerkt (zie standaard 3) dat de Nederlandse taalvaardigheid van studenten nog niet altijd optimaal is. De opleiding heeft reeds zelf onderkend dat de taalvaardigheid van instromende studenten de laatste jaren achteruit is gegaan. Zij is daarom enige jaren geleden begonnen met een entreetoets taalvaardigheid die studenten moeten halen. Studenten die problemen met taalbeheersing hebben, kunnen een beroep doen op het HANbrede taalcentrum. Inmiddels heeft de opleiding een taalalarm ingevoerd: de begeleider van een student seint de studieloopbaanbegeleider in over zwakke taalbeheersing. Verder is ingevoerd dat een opdracht die te veel taalfouten bevat, niet wordt nagekeken. Het panel is van mening dat de verantwoordelijkheid voor de scholing nog te sterk bij de student wordt gelegd.

Het panel adviseert de opleiding nog meer structuur in de ontwikkeling en monitoring van de taalvaardigheid van de studenten aan te brengen. Wellicht kan zij hiervoor samenwerking zoeken met de opleiding HBO-rechten. Ook komt uit de schriftelijke werkstukken naar voren dat studenten soms moeilijk de overstap van spreektaal naar schrijftaal en naar juridische taal kunnen maken.

Op advies van het werkveld heeft de opleiding Engels in het curriculum opgenomen. Op de grote kantoren vindt veel correspondentie in het Engels plaats, maar ook op de kleinere kantoren zullen studenten een Engelse jaarrekening moeten kunnen lezen en begrijpen. Voor het Europese en internationale belastingrecht wordt veel rechtspraak in het Engels gepubliceerd. 'Legal English' is naar de mening van het panel dan ook terecht in het curriculum opgenomen.

Om voldoende praktijkervaring op te doen gaan studenten twee keer op stage: in het tweede jaar en in het vierde jaar. De tweedejaars stage vindt plaats bij de Belastingdienst of (in een enkele geval) een belastingadvieskantoor. Een onderdeel bij de stage bij de Belastingdienst vormt het meewerken in de Hulp Bij Aangifte (HUBA) gedurende twee weken. In het tweede semester van het vierde jaar besteedt de student drie dagen per week aan de stage en twee dagen aan de afstudeeropdracht. Tijdens deze stage wordt de student beschouwd als een startende medewerker.

De opleiding is zich ervan bewust dat het belangrijk is om actuele kennis van het vakgebied in het programma op te nemen. De fiscale regelgeving is voortdurend in beweging. De docenten fiscaal recht hebben een tweewekelijks vaktechnisch overleg waarin zij actuele onderwerpen uit het Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht (NTFR) met elkaar bespreken, zo bleek ook tijdens het bezoek. Eén van de docenten heeft ook gepubliceerd in genoemd vaktijdschrift. Uitspraken, wetwijzigingen en commentaren van fiscale deskundigen kunnen docenten direct in het onderwijs benutten.

Het afgelopen jaar heeft de opleiding de leerlijn ethisch normbesef (competentie 9) ontwikkeld en onder andere toegevoegd aan het vak 'horizontaal toezicht'. Het panel heeft gemerkt dat dit onderdeel nog verder uitgekristalliseerd moet worden. Momenteel is het nog te weinig toegesneden op de fiscale beroepspraktijk. Omgekeerd zijn de fiscale vakken nog te weinig doordeesemd van het begrip ethisch normbesef. Tijdens de gesprekken bleek dat docenten en management zich daarvan bewust zijn en maatregelen ter verbetering getroffen hebben. Het panel is van mening dat het niet alleen gaat om een meer fiscale invulling maar ook om wat de opleiding onder ethisch normbesef verstaat. Daarnaast is het voor een praktijkgerichte opleiding van belang dat het element ethiek wordt vertaald naar een concreet toepassingskader in de fiscale beroepspraktijk, bij de belastingadviespraktijk en de Belastingdienst.

De opleiding heeft de keuzeruimte voor minoren conform het HAN-beleid vergroot waardoor studenten nu ook voor minoren van 30 EC kunnen kiezen. De opleiding hoopt hiermee ook de lagere score uit de NSE te verbeteren.

Het komend jaar zal de opleiding het tweede jaar gezamenlijk met de opleiding Accountancy aanbieden. Er zijn verschillende redenen waarom de opleidingen daartoe hebben besloten. In het werkveld moeten fiscalisten en accountants nauw samenwerken. Dat betekent dat er in de inhoud van de opleiding al een overlap bestond. Verder komen studenten bij dezelfde stageaanbieders terecht. Tot slot kan hierdoor het programma voor de studenten studeerbaarder worden: wanneer een februari-instroom wordt gerealiseerd, kunnen onderdelen meer keren per jaar worden aangeboden. Het samengaan van het tweede jaar met de opleiding Accountancy in combinatie met het vergroten van de keuzeruimte met 15 EC dient volgens het panel een aandachtspunt te zijn bij het blijvend kunnen voldoen aan de competenties waarvoor de opleiding opleidt

Vormgeving van het programma

Het didactisch concept van de opleiding is ontwikkeld vanuit de visie op leren en onderwijzen van de HAN: 'eenheid in verscheidenheid' en vanuit hetgeen de beroepspraktijk van afgestudeerden vraagt. De FRE-beroepspraktijk vormt het uitgangspunt voor het verwerven van de competenties, zoals blijkt uit de gebruikte casuïstiek. Het tweede uitgangspunt is dat de student steeds meer zijn eigen leerweg uitstippelt, zodat hij goed inzicht in zijn leerstijl en in zijn sterktes/zwaktes krijgt.

De opleiding hanteert een diversiteit aan werkvormen: hoorcollege, werkcollege, practica, presentaties, klantgesprekken, collega-gesprekken, rechtbankprocedure, rollenspel, discussievormen, beroepsgerichte stage, stageterugkomdagen. De keuze voor de werkvormen wordt afgestemd in het beroepstakenteam (BTT). Het panel vindt de werkvormen passend voor het onderwijsconcept.

Om de student te leren zijn eigen leerweg uit te stippelen heeft de opleiding een systeem van studieloopbaanbegeleiding. In de propedeuse krijgen studenten klassikale begeleiding en vanaf de hoofdfase tot en met het afstuderen individuele begeleiding van dezelfde begeleider. Zowel in de propedeuse als in de hoofdfase heeft de begeleider individuele gesprekken met studenten over de studievoortgang en het leerroute. De intensiteit neemt, in overeenstemming met de toenemende zelfstandigheid van de student, af. Tijdens het bezoek aan de opleiding gaven studenten aan dat zij het goed vinden dat ze zelf initiatief moeten nemen voor een gesprek over bijvoorbeeld studiekeuze of minoren. Het panel heeft een andere kijk hierop gezien de rendementen van de opleiding. De opleiding heeft te maken met tamelijk veel uitvallende en langstuderende studenten. Het panel beveelt aan de studieloopbaanactiviteiten wellicht meer dan tot nu toe te richten op de studievoortgang van de student. De opleiding heeft de begeleiding geïntensiveerd, onder meer door aan het plan van aanpak een formele status toe te kennen in de vorm van een go/no-go-moment.

De opleiding kent verschillende leerroutes. Er is een verkort traject mogelijk voor vwo-studenten. Op grond van het profiel en de vakkenkeuze is vrijstelling met een omvang van 15 EC mogelijk en een versnelling van de overige vakken waardoor vwo-studenten het eerste jaar in een half jaar doen. Mbo'ers kunnen geen vrijstellingen krijgen.

Kwaliteit van het personeel

Bij de opleiding FRE werken zeventien docenten (13,8 fte). Twaalf van de zeventien docenten hebben een masteropleiding genoten. De docenten met een vaste aanstelling zijn, conform de HAN-regel, in het bezit van een didactische aantekening. De curriculumvoorzitter is verantwoordelijk voor het personeelsbeleid en de formatie en inzet van het team. Zij overlegt met de BTT-voorzitters om tot de juiste keuzes en inzet te komen. De instituutsdirectie is eindverantwoordelijk.

Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding over een hecht en betrokken team aan docenten beschikt dat gezamenlijk over de benodigde kwaliteiten beschikt om de opleiding inhoudelijk en onderwijskundig vorm te geven. Indien nodig vinden aanvullende trainingen voor docenten plaats, bijvoorbeeld op het gebied van het ontwerpen van toetsen en onderzoeksvaardigheden. Vóór september 2013 moeten bijvoorbeeld alle docenten getraind zijn in onderzoeksvaardigheden, zodat zij studenten in de onderzoeksleerlijn goed kunnen begeleiden. Het panel is positief over het gekozen repertoire aan methodes, gericht op kwalitatief onderzoek. Tevens constateert het panel een grote betrokkenheid bij het personeel alsmede een teamgerichte werkhouding.

Kwaliteit van de opleidingsspecifieke voorzieningen

Tijdens een rondleiding heeft het panel de faciliteiten en voorzieningen van de opleiding kunnen zien. Het panel is tevreden over de huisvesting van de opleiding. Hoewel het gebouw de sfeer van de opleiding Autotechniek ademt, weet de opleiding daar toch een eigen plek te creëren. Het panel juicht de plannen om de huisvesting een nog meer eigen sfeer te geven, toe. De mediatheek is goed voorzien van digitale bronnen en de voorgeschreven literatuur is in meerdere exemplaren voorradig.

Waarborgen onderwijsleeromgeving

Docenten maken deel uit van een beroepstakenteam. Dit team is verantwoordelijk voor het aanbod van onderwijseenheden in een bepaalde leerlijn, en de inhoud, vormgeving en toetsing. De voorzitter van een BTT maakt deel uit van de curriculumcommissie die het gehele curriculum bewaakt.

Uit de notulen van de opleidingscommissie en het gesprek met een lid van deze commissie leidt het panel af dat de opleidingscommissie haar taak correct uitvoert. Zij stemt niet alleen in met de OER, maar geeft ook heldere adviezen over verbetering van de OER.

Naast schriftelijke evaluaties heeft de opleiding op regelmatige basis overleg met groepsvertegenwoordigers. In deze gesprekken komen de uitkomsten van evaluaties aanbod, en geven studenten direct feedback over een afgelopen periode.

Overwegingen en conclusie

Het panel constateert dat de opleiding een deugdelijk inhoudelijk programma heeft, gebaseerd op de landelijk afgesproken competenties, dat studenten voorbereidt op de fiscale beroepspraktijk. De opleiding blijft op de hoogte van actuele ontwikkelingen en voert die zo veel mogelijk door in het curriculum. Een aandachtspunt vormt volgens het panel de

Nederlandse taalvaardigheid van studenten. In de beroepspraktijk wordt verwacht dat fiscalisten zich mondeling en schriftelijk correct kunnen uitdrukken en ook het juridische, wat formelere, taalgebruik beheersen.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding samenwerking met andere opleidingen zoekt, in de vorm van een domeinspecifiek eerste jaar en een tweede jaar gezamenlijk met Accountancy. Dit is niet alleen uit efficiëntie-overwegingen aan te bevelen, maar zeker ook inhoudelijk van belang gezien het feit dat fiscalisten en accountants veel samenwerken.

Het panel heeft gezien dat de opleiding een goed systeem heeft om studenten te begeleiden. Wel vraagt het panel zich af of gezien de lage rendementen de begeleiding niet geïntensiveerd moet worden. Het panel is dan ook verheugd dat de opleiding de rol van de studieloopbaanbegeleider inmiddels versterkt heeft. Het panel adviseert de opleiding om in de begeleiding meer nadruk op studievoortgang te leggen.

Tot slot kan het panel vaststellen dat het onderwijs verzorgd wordt door een hecht team van docenten dat over alle gewenste kwaliteiten beschikt. Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

Om de eindkwalificaties te realiseren, worden de competenties op verschillende manieren getoetst. In iedere onderwijseenheid zijn er twee of drie deeltentamens, waarin verschillende competenties aan bod komen. De opleiding hanteert diverse toetsvormen die aansluiten bij de beroepspraktijk en de competenties, zoals kennis/casustoetsen, aangiften, adviezen, pleitnota's, klantgesprekken, presentaties, vaktechnisch overleg en onderzoeksrapporten. De opleiding heeft in een toetsprogramma vastgelegd welke competenties per onderwijseenheid en in een integrale toets worden getoetst, hoeveel deeltentamens er zijn, welke weging per deeltentamen wordt gehanteerd, welke toetsvormen aan bod komen, wanneer de toetsing plaatsvindt en hoeveel punten te verdienen zijn. Het toetsbeleid is in overleg met de examencommissie tot stand gekomen.

Het toetsproces kent vier fasen:

1. toetsconstructie: bij het opstellen van schriftelijke toetsen zijn altijd twee docenten betrokken (een opsteller en een controleur);
2. toetsafname: via het studentenstatuut en de beschrijvingen van de onderwijseenheden worden studenten geïnformeerd over de inhoudelijke en de organisatorische aspecten van de toetsing.

Voor elke toets bestaat één herkansingsmogelijkheid. Sommige onderdelen worden groepsgewijs getoetst. Stelregel is dat er binnen een onderwijseenheid voldoende mogelijkheden voor individuele toetsing moeten zijn. Correcte bronvermeldingen als ook het gebruik van Ephorus moeten plagiaat voorkomen;

3. beoordeling en feedback: docenten overleggen met elkaar over toetscorrectie en cijferbepaling. Studenten krijgen altijd feedback op gemaakte toetsen, bijvoorbeeld via een inzagemoment;
4. evaluatie: het beroepstaakteam gaat na welke leerpunten een afgenomen toets oplevert ten aanzien van niveau, sterke en zwakke punten, ervaringen van studenten en dergelijke.

De examencommissie van het instituut FM&R is eindverantwoordelijk voor het intern toezicht op examens en toetsen, en op de uitvoering van het toetsbeleid. De examencommissie heeft de examinatoren (toetscommissie) gemandateerd voor de uitvoering van de kwaliteitscontrole op het toetsbouwwerk en de individuele toetsen. Er vindt regelmatig overleg tussen de betrokken partijen plaats. Een andere manier om de kwaliteit van de opleiding te bewaken is de betrokkenheid van de beroepenveldcommissie bij het afstuderen. Per afstudeerronde wonen leden van deze commissie ongeveer vijftien procent van de eindgesprekken bij en geven een oordeel over de kwaliteit van het eindgesprek ten aanzien van de examinatoren en de studenten.

Het panel stelt vast dat de opleiding goed zicht heeft op de toetssystematiek en deze waar nodig verbetert en bijstelt.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

Het panel is positief over de resultaten van de toetsen. Het heeft verschillende toetsen uit alle jaren ingezien en is van mening dat de opleiding de studenten op adequate wijze toetst en beoordeelt. De toetsen sluiten aan op de werkvormen uit onderwijseenheden en op het beoogde competentieniveau. De beroepstaakteams stemmen het niveau van de beroepstaken en daarmee de toetsen met elkaar af. De toetscommissie, met een fiscalist als voorzitter, controleert in hoeverre een toets voldoet aan het beschreven niveau.

Voor het bepalen van het niveau van afgestudeerden heeft het panel van te voren vier door de opleiding geselecteerde afstudeerwerken, met cijfers variërend van 6 tot 8, bestudeerd. Tijdens het bezoek heeft het panel nog elf zelf uitgezochte afstudeerwerken bekeken. De afstudeeropdracht is niet het enige moment waarop de competenties getoetst worden. Het panel heeft daarom expliciet de andere toetsen waarin de competenties op niveau drie worden getoetst, in haar onderzoek betrokken, te weten de deeltentamens verdieping particulieren, bestuursrecht en formeel belastingrecht, erfrecht en schenkbelasting, verdieping winst, loonbelasting/omzetbelasting, vennootschapsbelasting en comptabiliteit, en internationaal belastingrecht en vennootschapsbelasting. Het panel constateert geen belangrijke afwijkingen in de beoordelingen van de toetsen door de opleiding en haar eigen beoordeling.

In de *Handleiding afstudeeropdracht 2012-2013* wordt ingegaan op het doel van de afstudeeropdracht, de keuze van het onderwerp, het plan van aanpak, de toewijzing van de opdracht, de rollen van de betrokkenen, de beoordeling en de procedures. De student zoekt zelf een onderwerp voor zijn afstudeeropdracht en legt dat ter goedkeuring aan een docent en aan de AOD-commissie voor. Vervolgens zoekt de student een bijpassende stageplaats. In de praktijk zijn de twee stappen niet zo gescheiden en kan het ook zo zijn dat de student aan de slag gaat met een onderwerp dat op de stageplaats is gesuggereerd. De stageplaats moet altijd door de opleiding worden goedgekeurd. Ter bevestiging wordt een stageovereenkomst getekend door de drie betrokken partijen.

Bij het realiseren van de afstudeeropdracht dienen de vier BBA-standaarden zichtbaar te zijn: gedegen theoretische basis, onderzoekend vermogen, professionele houding en verantwoord handelen. De docent-begeleider en de tweede lezer beoordelen de afstudeeropdracht en vullen het beoordelingsformulier in. Wanneer de uitkomst positief is (5,5 of hoger) mag de student de mondelinge presentatie/verdediging doen.

Het panel heeft vijftien afstudeerwerken bestudeerd en heeft er geen onvoldoende werkstukken bij aangetroffen. Wel zaten er enkele zwakke afstudeerwerken tussen, maar die zijn terecht beoordeeld met een zes of een magere zes. De beoordelingsformulieren worden de laatste jaren steeds concreter ingevuld, waardoor de beoordeling voor het panel beter navolgbaar zijn. Het is het panel opgevallen dat er één werkstuk bij was waarvan het onderwerp niet direct betrekking had op fiscaal recht, maar op sociale zekerheid. Uit navraag bij de docenten bleek, dat bij de goedkeuring van het onderwerp de richting die het onderwerp uiteindelijk uit is gegaan, nog niet duidelijk was. Onder andere dit werkstuk heeft er bij de opleiding toe geleid dat de procedure is gewijzigd. Er is met ingang van dit jaar een AOD-commissie (afstudeeropdrachtcommissie) die elk onderzoeksvoorstel moet accorderen evenals het daarop volgende plan van aanpak. De opleiding hoopt op deze manier tevens te voorkomen dat studenten erg lang over de formulering van een probleemstelling doen en daardoor eventueel studievertraging oplopen. Het panel heeft een aantal recente plannen van aanpak bekeken en is hierover positief.

Zoals in standaard 2 al staat vermeld, heeft het panel geconstateerd dat de taalbeheersing van een aantal studenten nog niet optimaal is. Dat betreft niet alleen de spelling en correcte formulering, maar ook het formelere, juridische taalgebruik en argumentatie. Deze kritiek wordt herkend door de begeleiders vanuit de school en vanuit de stageplaats. In het curriculum is inmiddels meer aandacht voor de Nederlandse taalvaardigheid van studenten, bijvoorbeeld bij het opstellen van beroep- en verweerschriften. Gezien de nadruk die in het fiscale beroep op communicatieve vaardigheden ligt, vindt het panel deze aanpak een stap in de goede richting. Wel lijkt het zinvol om per student een schrijfdossier aan te leggen, waarmee de voortgang van de taalbeheersing kan worden gemonitord. Daarnaast lijkt het zinvol taalkundig onderpresterende studenten onder omstandigheden een 'dwingende' bijscholing op het gebied van taal op te leggen.

De vertegenwoordigers van het beroepenveld zijn positief over de afgestudeerden van deze opleiding. De eventuele tekortkomingen op taalvaardigheidsgebied, werken afgestudeerden in de praktijk redelijk snel weg. Uit het gesprek met de afgestudeerden bleek ook dat de aansluiting naar een universitaire (pre) masteropleiding zonder problemen verloopt.

Overwegingen en conclusie

Het panel is van mening dat de opleiding een deugdelijk systeem van toetsing heeft. Vrijwel alle toetsen worden door een collega van de toetsmaker van tevoren bekeken en beoordeeld. De toetscommissie voert een controle achteraf uit. Ook de inhoud van de toetsen is passend bij de opleiding. Het panel is positief over het kwaliteitsbewustzijn ten aanzien van toetsing bij docenten, bijvoorbeeld ten aanzien van het definiëren van het niveau. Hierdoor blijft de opleiding de kwaliteit scherp bewaken.

Het panel is tevreden over het eindniveau van de afgestudeerden. Weliswaar heeft het panel één scriptie aangetroffen waarvan het onderwerp niet direct binnen het fiscale domein viel, maar de overige afstudeerwerken behandelden actuele en zeer actuele onderwerpen. Aan de methodische aanpak in deze afstudeerwerken kon het panel merken dat binnen de opleiding voldoende aandacht voor onderzoeksvaardigheden is, zowel bij de studenten als bij de docenten.

Het panel heeft een evolutie in de beoordelingsformulieren waargenomen en vindt de huidige vorm voldoende inzichtelijk en navolgbaar. Het feit dat de bedrijfscoach en een lid van de beroepenveldcommissie (bij 15 procent) de presentatie van de student bijwonen, is een extra kwaliteitsgarantie. Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
1 Beoogde eindkwalificaties	Goed
2 Onderwijsleeromgeving	Voldoende
3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	Voldoende

Overwegingen en conclusie

Weging van de oordelen op de drie standaarden op basis van de motivering bij de standaarden en volgens de beslisregels van NVAO:

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1 of 3 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een 'onvoldoende' bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien tenminste twee standaarden als goed worden beoordeeld, waaronder in elk geval in standaard 3.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien tenminste twee standaarden als excellent worden beoordeeld, waaronder in elk geval in standaard 3.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding Fiscaal Recht en Economie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als voldoende.

4 Aanbevelingen

1. Het panel adviseert de opleiding nog meer structuur in de ontwikkeling en monitoring van de taalvaardigheid van de studenten aan te brengen. Wellicht kan zij hiervoor samenwerking zoeken met de opleiding HBO-Rechten. Het lijkt het panel bijvoorbeeld zinvol om per student een schrijfdossier aan te leggen, waarmee de voortgang van de taalbeheersing kan worden gemonitord.
2. Het panel beveelt de opleiding aan duidelijk te verwoorden wat zij onder ethisch normbesef verstaat. Daarnaast is het voor een praktijkgerichte opleiding van belang dat het element ethiek wordt vertaald naar een concreet toepassingskader in de fiscale beroepspraktijk, bij de belastingadviespraktijk en de Belastingdienst.
3. Het panel beveelt aan de studieloopbaanactiviteiten meer dan tot nu toe te richten op de studievoortgang van de student.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

De eindkwalificaties worden op hoofdlijnen aangegeven in de BBA-standaard en per deelstandaard verduidelijkt in de beroepsspecifieke competenties.

De beroepsspecifieke competenties, tien in getal, zijn als volgt ingedeeld in vier categorieën:

- I. Een gedegen theoretische basis (BBA 1)
 1. Werkzaamheden voor de aangifte
 2. Controlewerkzaamheden
 3. Informeren op fiscaal terrein
 4. Werkzaamheden voor fiscaal-juridisch en financieel advies
 5. Vertegenwoordigen op fiscaal terrein

- II. Een onderzoekend vermogen (BBA 2)
 6. Onderzoeksvaardigheden

- III. Een professionele houding (BBA 3)
 7. Persoonlijke ontwikkeling
 8. Sociaal-communicatieve bekwaamheid

- IV. Verantwoord handelen (BBA 4)
 9. Ethisch normbesef
 10. Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid

Dublin descriptoren	BBA standaard	De opleidings- specifieke competenties	Training	Eindniveau- toetsing	Beroepstaak
Kennis en inzicht	Een gedegen theoretische basis	Werkzaamheden m.b.t. de aangifte (B1)	Propedeuse 1 Loonbelasting, salaris en voorraad 1 Inleiding belastingrecht particulieren 2 Inleiding belastingrecht ondernemers 2 De aangifte praktijk 2 Stage Belastingdienst 2 Kosten en financiering 2	Verdieping inkomstenbelasting particulier 3 Estate planning 3 Stage H-cluster 3 Verdieping winst uit onderneming 3 Verdieping LB/OB 3	A & A
		Controle werkzaamheden (B2)	Propedeuse 1 Kosten en financiering 2 Loonbelasting, salaris en voorraad 1 Fiscaal management 2 De aangifte praktijk 2	Verdieping comptabiliteit en vennootschapsbelasting 3/2 Stage H-cluster 3	A & A
		Informereren op fiscaal terrein (B3)	Propedeuse 1 Juridische Vaardigheden 2 Stage Belastingdienst 2 Privaatrecht voor fiscalisten 2 Inleiding belastingrecht particulieren 2	Verdieping LB/OB 3 Beroepspraktijk 3 Internationaal belastingrecht en vennootschapsbelasting 3 Afstudeeropdracht 3 Stage H-cluster 3	A & A B, B & H
		Werkzaamheden m.b.t. fiscaal-juridisch en financieel advies (B4)	Propedeuse 1 Juridische Vaardigheden 2 Inleiding belastingrecht particulieren 2 Vpb en comptabiliteit 2 Verdieping LB/OB 2	Loon- en omzetbelasting 3 Estate planning 3 Verdieping winst uit onderneming 3 Verdieping inkomstenbelasting particulier 3 Verdieping comptabiliteit en vennootschapsbelasting 3/2 Beroepspraktijk 3 Internationaal belastingrecht en vennootschapsbelasting 3 Afstudeeropdracht 3 Stage H-cluster 3	A & A

		Vertegenwoordigen op fiscaal terrein (B5)	Propedeuse 1 Stage Belastingdienst 2	Formeel belastingrecht en bestuursrecht 3 Stage H-cluster 3	B, B & H
Toepassen van kennis en inzicht Oordeelsvorming Leervaardigheden	Onderzoekend vermogen	Onderzoeksvaardigheden (B6)	Propedeuse 1 Juridische vaardigheden 2 Fiscaal management 2	Afstudeeropdracht 3	
Leervaardigheden	Een professionele houding	Persoonlijke ontwikkeling (B7)	Propedeuse 1 De aangiftepraktijk 2 Stage Belastingdienst 2 Fiscaal management 2 Beroepspraktijk 2	Stage H-cluster 3 Internationaal belastingrecht en vennootschapsbelasting 3 Afstudeeropdracht 3	A & A
Communiceren		Sociaal-communicatieve bekwaamheid (B8)	Propedeuse 1 Juridische vaardigheden 2 De aangiftepraktijk 2 Stage Belastingdienst 2 Fiscaal management 2 Verdieping winst uit onderneming 2 Formeel belastingrecht en bestuursrecht 2	Beroepspraktijk 3 Stage H-cluster 3 Internationaal belastingrecht en vennootschapsbelasting 3 Afstudeeropdracht 3	A & A B, B & H
Leervaardigheden	Verantwoord handelen	Ethisch normbesef (B9)	Propedeuse 1 Stage Belastingdienst 2 Fiscaal management 2 Verdieping winst uit onderneming 3	Beroepspraktijk 3 Stage H-cluster 3 Afstudeeropdracht 3	A & A B, B & H
		Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid (B10)	Propedeuse 1 Stage Belastingdienst 2 Fiscaal management 2 Verdieping winst uit onderneming 3	Stage H-cluster 3 Afstudeeropdracht 3	A & A B, B & H

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Eerste jaar			
BBA I kernvakgebieden	Bedrijfseconomie	Niveau 1	7,5 EC
	Bedrijfsadministratie		7,5 EC
	Inleiding belastingrecht		7,5 EC
BBA II	Onderzoeksvaardigheden	Niveau 1	7,5 EC
BBA III en IV	Professionele houding	Niveau 1	7,5 EC
	Ethiek		
	Schriftelijke en mondeling communicatieve vaardigheden		7,5 EC

Tweede jaar						
BBA I kernvakgebieden	Belastingen zakelijk BZ	Niveau 2	7,5 EC			
	<ul style="list-style-type: none"> • inkomstenbelasting, • vennootschapsbelasting • omzetbelasting 					
	Belastingen particulier IP			Niveau 2	7,5 EC	
	<ul style="list-style-type: none"> • inkomstenbelasting, • erf en schenkrecht, • formeel recht 					
	Loonbelasting en voorraad LV	Niveau 2	7,5 EC			
<ul style="list-style-type: none"> • loonbelasting, • salarisadministratie • voorraadadministratie 						
Kosten en financiering KF	<ul style="list-style-type: none"> • samenstellen van de jaarrekening, • kasstromen, • investeringsbeslissingen • bedrijfswaardebepalingen 	Niveau 2	7,5 EC			
				Stage belastingdienst SB	Niveau 2	15 EC
BBA II	Juridische vaardigheden JV	Niveau 2	7,5 EC			
	<ul style="list-style-type: none"> • onderzoeksvaardigheden • schriftelijke communicatieve vaardigheden (NL en Eng) 					
	Stage Belastingdienst	Niveau 2				
	<ul style="list-style-type: none"> • onderzoeksoopdracht 					
BBA III en IV	Aangifte praktijk AP	Niveau 2	7,5 EC			
	<ul style="list-style-type: none"> • Toepassing kennis van BZ, IP en LV • Communicatieve vaardigheden • Beroepsoriëntatie 	Niveau 2				
	Stage Belastingdienst (SB)	Niveau 2				

Derde jaar			
BBA I kernvakgebieden	Verdieping particulieren VP	Niveau 3	7,5 EC
	Verdieping ib winst VW,	Niveau 3	7,5 EC
	Verdieping Erf- en Schenkrecht ER,	Niveau 3	7,5 EC
		Niveau 3	

	Verdieping Omzetbelasting en loonbelasting VO, Verdieping Formeel belasting recht en bestuursrecht BB Fiscaal Management/ horizontaal toezicht FM Vennootschapsbelasting en fiscaal comptabele toepassingen (VC)	Niveau 3 Niveau 3 Niveau 2/3	7,5 EC 7,5 EC 7,5 EC
BBA II	Onderzoeksvaardigheden <ul style="list-style-type: none"> Onderzoeksrapport FM 	Niveau 2	7,5 EC
BBA III en IV	Mondelinge communicatieve vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> adviesgesprek VW Schriftelijke communicatieve vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> pleitnota BB Ethiek FM	Niveau 2/3 Niveau 2/3 Niveau 2 Niveau 2	

Vierde jaar			
BBA I kernvakgebieden	Verdieping vennootschapsbelasting/ internationaal belastingrecht (BV)	Niveau 3	7,5 EC
	Beroepspraktijk (BK) <ul style="list-style-type: none"> vaktechnisch overleg integraal advies 	Niveau 3	7,5 EC
	Toekomstvoorzieningen Doorstroomminor	Niveau 3 Niveau 3	15 EC
	Afstudeeropdracht AOD	Niveau 3	15 EC
	Stage belastingadvieskantoor	Niveau 3	15 EC
BBA II	Onderzoeksvaardigheden <ul style="list-style-type: none"> integraal advies BK afstudeeropdracht AOD 	Niveau 3 Niveau 3	
BBA III en IV	Mondelinge communicatieve vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> adviesgesprek en presentatie BV vaktechnisch overleg afstudeeropdracht stage Schriftelijke communicatieve vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> integraal advies afstudeeropdracht stage Ethiek <ul style="list-style-type: none"> integraal advies afstudeeropdracht 	Niveau 3 Niveau 3 Niveau 3	

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

Nadere informatie over de achtergronden van de leden van het beoordelingspanel en secretaris:

De heer drs. G.A. Bladder, voorzitter

De heer Bladder is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid op het gebied van Fiscale economie. Hij heeft meerdere jaren ervaring als belastingadviseur in verschillende omgevingen. De heer Bladder heeft de opleiding Fiscale economie op doctoraalniveau afgerond. Hij heeft kennis van de accreditatiesystematiek doordat hij heeft deelgenomen aan de visitatie van de hbo-bacheloropleiding Fiscale Economie en Accountancy. Voor deze visitatie is hij aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1998 – 2002	Fiscale Economie doctoraal, (kopopleiding), Katholieke Universiteit Brabant
1993 – 1998	HEAO, Fiscale Economie (5 jarige co-op opleiding), Hogeschool Enschede
1992 – 1993	NIMA B, Instituut voor Sociale Wetenschappen
1991 – 1992	NIMA A, Instituut voor Sociale Wetenschappen
1990 – 1992	Ondernemersdiploma, Centraal Onderwijsinstituut voor de Levensmiddelenbranche
1989 – 1990	Bestuurskunde, Universiteit Twente
1983 – 1989	VWO, College Noetsese, Nijverdal

Werkervaring:

2010 – heden	Baker Tilly Berk Accountants en belastingadviseurs, Almelo - (eindverantwoordelijk) belastingadviseur in de algemene praktijk
2005 – 2010	de Jong & Laan Accountants Belastingadviseurs, Borne - (eindverantwoordelijk) belastingadviseur in de algemene praktijk
2004	Raedthuys Holding B.V. te Enschede, financieel manager/fiscaal econoom
1996 – 2004	De Jong & Laan Belastingadviseurs, Rijssen/Enter/Nijverdal, belastingadviseur, met nadruk op financiële planning, vastgoed, reorganisaties, herstructureringen, fusies, overnames, samenwerkingsverbanden en bedrijfsopvolging
1995	Ten Kate & Huizinga Accountants en Belastingadviseurs, Enschede, medewerker belastingen.
1994 – 1999	freelance verbonden aan De Boer Supermarkten
1990 – 1993	De Boer Supermarkten, diverse staffuncties en lijnfuncties op het gebied van (tijdelijk) management en managementondersteuning

De heer mr. A.P. Sietzema

De heer Sietzema is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van fiscaal recht en economie. De heer Sietzema is werkzaam aan de Hanzehogeschool Groningen als teamleider propedeuse HBO-Rechten. Van 2010 tot 2012 was hij teamleider Accountancy en van 2004 tot 2010 teamleider Fiscale Economie en Accountancy. De heer Sietzema is lid van het bestuur van Stichting Leergeld. Hij heeft visitatie-ervaring onder andere op Curaçao. Voor deze visitatie heeft de heer Sietzema onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1974 – 1976	Fiscaal Recht – Rijksuniversiteit Groningen
1969 – 1974	Nederlands Recht – Rijksuniversiteit Groningen
1965 – 1969	HBS
1964 – 1965	ULO

Werkervaring:

2003 – 2005	Lid - Landelijke werkgroep Domeincompetenties Bachelor of Economics
2002 – 2010	Voorzitter - Landelijk Overleg opleiding Fiscale Economie (LOFE)
1994 – 1998	Lid - Landelijke Redactiecommissie Belastingrecht, opleiding Accountancy
1984 – 1988	Studiebegeleider Rechtswetenschappen - Open Universiteit
1978 – heden	Hanzehogeschool Groningen
2012 – heden	Teamleider Propedeuse HBO-Rechten
2010 – 2012	Hoofd opleiding Accountancy
2004 – 2010	Hoofd opleiding Fiscale Economie en Accountancy
1991 – 2004	Opleidingscoördinator Opleiding Fiscale Economie
1978 – 2006	Docent Belastingrecht en Recht
1977 – 1981	Docent Praktische beroepsvorming - Statenschool (MEAO)

Overig:

2012 – heden	Bestuurslid - Stichting Leergeld
2005 – heden	Voorzitter Raad van Toezicht - Middelbare school
1994 – 2003	Lid Raad van Commissarissen - Middelgroot Bouwbedrijf
1990 – 2006	Lid Raad van Toezicht Rabobank (twee jaar voorzitter)
1984 – 1994	Lid Raad van Commissarissen/Bestuurslid - Thuiszorginstelling

De heer prof. mr. G.T.K. Meussen

De heer Meussen is ingezet vanwege zijn onderwijsdeskundigheid op het gebied van Fiscaal Recht en Economie en vanwege zijn inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld. De heer Meussen is hoogleraar Belastingrecht aan Radboud Universiteit Nijmegen en als docent verbonden aan de masteropleiding International and European Taks Law van het European Taks College (Universiteit van Tilburg). Hij is tevens lid van de wetenschappelijke adviesraad van de Berliner Steuergespraech e.V. in Berlijn, die lezingen verzorgt voor de belastingadviespraktijk in Duitsland. De heer Meussen heeft meerdere publicaties, met name op het terrein van de inkomsten- en vennootschapsbelasting en het Europees belastingrecht, op zijn naam staan. Voor deze visitatie heeft de heer Meussen onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1997	Promotie - Radboud Universiteit Nijmegen
1990-1997	Belastingkunde - Universiteit van Tilburg
1981-1987	Doctoraal Nederlands Recht - Radboud Universiteit Nijmegen

Werkervaring:

2003-heden	Hoogleraar belastingrecht - Radboud Universiteit Nijmegen
1996-2003	Wetenschappelijk medewerker - Fiscaal Instituut Tilburg (Universiteit van Tilburg)
1975-1996	Belastingdienst

Overig:

- Redacteur NDFR inkomsten- en vennootschapsbelasting - Sdu Uitgevers
- Raadsheer-plaatsvervanger belastingkamer - Gerechtshof Amsterdam, Arnhem en Leeuwarden
- Lid examencommissie - Register Belastingadviseurs
- Medewerker Bureau Vaktechniek - BDO Belastingadviseurs

De heer J. Schol

De heer Schol is ingezet als studentlid. Hij volgt de opleiding Fiscaal Recht en Economie aan Hogeschool van Amsterdam, waar hij lid is van het bestuur van de studievereniging van Fiscaal Recht en Economie: Triple Tax. In samenwerking met de opleiding en bedrijven organiseert Triple Tax activiteiten voor studenten. De heer Schol is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Schol aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2010 – heden	Fiscaal Recht en Economie – Hogeschool van Amsterdam
2009 – 2010	Economie en Bedrijfskunde
2008 – 2009	Vwo
2002 – 2008	Havo

Werkervaring:

2013 – heden	Student-stagiair - Loyens & Loeff te Amsterdam
2012 – 2013	Verkoopmedewerker - Ikea te Amsterdam
2012 – 2012	HUBA-stage - Belastingdienst te Amsterdam
2010 – 2012	Administratief medewerker - Inspired-Search te Velsbroek

Mevrouw drs. P. Göbel, NQA-auditor

Mevrouw Göbel is ingezet als NQA-auditor. Zij heeft meer dan tien jaar ervaring met visiteren in bijna alle sectoren van het hbo. Ze heeft bij Lloyd's auditcursussen gevolgd. Verder heeft zij twintig jaar ervaring met ontwikkelen van onderwijsprogramma's, lesgeven en beoordelen van studenten en met management in het hoger beroepsonderwijs in uiteenlopende sectoren. Mevrouw Göbel heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en de intervisie in 2012. Zij is gecertificeerd secretaris.

Opleiding:

1976 – 1979	Rijksuniversiteit Utrecht, Nederlandse taal- en letterkunde
1971 – 1976	Tweedegraads lerarenopleiding: Nederlands en Engels

Werkervaring:

2005 – heden	secretaris en adviseur Raeflex
2004 – heden	senior auditor en adviseur NQA
2000 – 2004	Medewerker kwaliteitszorg bij de HBO-raad
1997 – 2000	Projectleider bij de afdeling Onderwijszaken van de Saxion Hogeschool Enschede
1994 – 1997	Directeur van het instituut Welzijn en Arbeid bij de Saxion Hogeschool Enschede

- 1993 – 1995 Studentendecaan en vertrouwenspersoon bij de sectoren Welzijn en Arbeid,
Lerarenopleiding Basisonderwijs en Conservatorium
- 1987 – 1993 Studentendecaan en vertrouwenspersoon bij de sector Economie Saxion Hogeschool
Enschede
- 1980 – 1993 Docent taalbeheersing bij de sector Economie Saxion Hogeschool Enschede

Overig:

- 2006 – 2011 lid hoofdbestuur VVAO

Bijlage 4: Bezoekprogramma

Dag 1 - maandag 27 mei 2013

Locatie: Ruitenberglaan 29, Arnhem, ruimte AU201

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
12.30 – 13.30 uur	Lunch en kennismaking	Panel
13.30 – 18.30 uur	Materiaalbestudering: - Studiemateriaal - Studentmateriaal - Alle door NQA geselecteerde scripties	Panel
16.00 – 16.30 uur	Rondleiding	
16.00 – 16.30 uur	Spreekuur	

Dag 2 - dinsdag 28 mei 2013

Locatie: Ruitenberglaan 29, Arnhem.

Gesprekken vinden plaats in ruimte AU201

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
08.30 – 09.15 uur	Blok Inhoud I: afstuderen	<u>Externe begeleiders:</u> <ul style="list-style-type: none">○ Dhr. R. Klaver○ Mevr. M. Claassen-Lamers○ Dhr. R. Weren○ Dhr. J. Keijzers <u>Docentbegeleiders:</u> <ul style="list-style-type: none">○ Marjorie Telgt○ Janny Marcus-Vonk○ Johan Roest <u>Leden beroepenveldcommissie (OBC)</u> <ul style="list-style-type: none">○ Dhr. M. Teunissen○ Dhr. E. Zwartkruis
09.30 – 10.15 uur	Blok Inhoud II: afstudeerfase	<u>Alumni:</u> <ul style="list-style-type: none">○ Floran Florack○ Mick Maassen○ Bart Garssen○ Hanna Joosten <u>Vierde jaars student:</u> <ul style="list-style-type: none">○ Kelsey Rietbergen

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
10.30 – 11.15 uur	Blok Inhoud III: propedeuse en hoofdfase	<p><u>Propedeuse:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Siebe Meijers ○ Nanda Berends <p><u>Tweede jaars</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Lissy Peters, ○ Daphne Peters, ○ Ilja Möhlen, ○ Chantal Willems <p><u>Derde jaars:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Sabine Rozenboom
11.30 – 12.15 uur	Gesprek met docenten	<ul style="list-style-type: none"> ○ Cees Draaijer ○ Johan Roest ○ Elske Dronkert ○ Humphrey Ottenhof ○ Charles LePoole ○ Marjorie Telgt ○ Aytun Ülgü
12.15 – 13.15 uur	Lunchpauze + overleg / extra bestuderen materiaal	Panel
13.15 – 14.00 uur	1 ^e gesprek met opleidingsmanagement	<ul style="list-style-type: none"> ○ Derk Blijleven ○ Marieke Wittenhorst
14.15 – 15.00 uur	Blok Borging	<ul style="list-style-type: none"> ○ Peter Smith ○ Janny Marcus ○ Ton de Laat ○ Marieke Wittenhorst ○ Dhr. E. Geurts (OBC-lid) ○ Dhr. J. Kastein (OBC-lid) ○ Geerten Bron (3^e jaars student, groepsvertegenwoordiger en OPC-lid)
15.15 – 15.45 uur	Eventuele extra gesprekken	Nader bepaald door het panel
15.45 – 16.45 uur	Beoordelingsoverleg Panel	Panel
16.45 – 17.30 uur	2 ^e gesprek opleidingsmanagement, inclusief afroning	<ul style="list-style-type: none"> ○ Derk Blijleven ○ Marieke Wittenhorst

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

Overzicht van kerndocumenten HAN-FRE (deel 1) (bron: NQA-protocol '13)

Type bewijsdocument zoals genoemd in het NQA-protocol	Bewijsdocument opleiding
NVAO-standaard 1 Eindkwalificaties van de opleiding	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ De eindkwalificaties van de opleiding. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Opleidingsstatuut 2012 – 2013 (KD1)¹ ○ Opleidingsdocument Fiscaal Recht en Economie 2012-2013 (KD2)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het concreet gebruikte nationale kwalificatieraamwerk of domeinspecifieke referentiekader. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Landelijk Beroeps- en opleidingsprofiel, zie: bijlage 3 in het Opleidingsdocument Fiscaal Recht en Economie 2012-2013 (KD2)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Een inzicht in de relatie van de eindkwalificaties met (bijvoorbeeld) de Dublin descriptoren, voor zover het betreffende kwalificatieraamwerk hierin niet voorziet. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Opleidingsstatuut 2012 – 2013 (KD1) ○ Opleidingsdocument Fiscale Recht en Economie 2012-2013 (KD2)
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Documenten met betrekking tot het curriculum (bijvoorbeeld studiegids), waarin zijn opgenomen: <ul style="list-style-type: none"> → een beknopt curriculumoverzicht, waarin de opbouw van de studie jaren overzichtelijk is weergegeven, inclusief het aantal studiepunten (EC) per onderdeel → beschrijvingen van onderwijseenheden, waarin zijn vermeld: eindkwalificaties, leerdoelen, beknopte inhoud, voorgeschreven literatuur, werkvormen, toetsvormen, studiepunten en docent → literatuurlijst (verplichte en aanbevolen literatuur) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Opleidingsstatuut 2012 – 2013 (KD1)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwijs- en Examenregeling 	<ul style="list-style-type: none"> ○ OER'en 2012 – 2013: maakt onderdeel uit van het Opleidingsstatuut Zie: Opleidingsstatuut 2012 – 2013 (KD1)

¹ KD staat voor Kerndocument (nummer); deze indeling correspondeert met de mappenstructuur die in de NQA Portal is gehanteerd. Deze structuur is in deel 2 weergegeven.

Overzicht kerndocumenten FRE die in de NQA-portal zijn geupload (deel 2)

KD1: Opleidingsstatuut 2012 – 2013

- Propedeuse
 - *Studiegids propedeuse februari 2012-2013*
 - OWE's FRE propedeuse verkort
 - *In deze map zijn alle OWE-beschrijvingen van de verkorte propedeuse opgenomen*
 - OWE's FRE propedeuse VT
 - *In deze map zijn alle OWE-beschrijvingen van de reguliere propedeuse opgenomen*
 - Integrale toets propedeuse
 - *Integrale toets B4IB propedeuse*
 - *Integrale toets V4IB propedeuse vwo-verkort*
- Hoofdphase
 - *Opleidingsstatuut FRE 12-13*
 - OWE's FRE voltijd hoofdphase
 - *In deze map zijn alle OWE-beschrijvingen van de hoofdphase opgenomen*
 - Integrale toetsen hoofdphase
 - *Integrale toetsbeschrijving ES3 AOD FRE VT hoofdphase 12-13*
 - *Integrale toetsbeschrijving SB2 FRE VT hoofdphase 12-13*
 - *Integrale toetsbeschrijving SG3 FRE VT hoofdphase 12-13*

KD2: Opleidingsdocument Fiscaal Recht en Economie 2012-2013

KD3: Overzicht docenten FRE

KD4: Toetsbeleid

- *Toetsbeleid FMR november 2011*
- *Toetsbeleidsplan FMR concept april 13*

KD5: Handleidingen stage en afstuderen

- Stage
 - *Handleiding stage FRE 2e jaar 2012-2013*
 - *Handleiding stage FRE 4e jaar 2012-2013*
- Afstuderen
 - *Handleiding afstudeeropdracht 2010-2011 versie mei 2011*
 - *Handleiding afstudeeropdracht 2012-2013 versie maart 2013*

KD6: Overzicht contacten werkveld

Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd. Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

453291
448899
450880
452588
987418
456472
454318
453207
442349
461980
416462
440339
407196
419846
428064

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

Fiscaal Recht en Economie

Instelling: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Visitatiedatum: 28 mei 2013

Ondergetekende: *A.H.M. Jansen*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *directeur Fac. Economie en Management*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'A.H.M. Jansen', written over the 'Handtekening:' label.

Datum: *25/04/13*